

**Les pintures de Santiago Tarragó
Lafau a les esglésies de Belltall,
Rocallaura, Rocafort de Queralt,
Renau i Vallirana (1942-1948)**

Marc Dalmau i Vinyals

Aquest article tracta de l'obra de Santiago Tarragó Lafau entre 1942 i 1948, un pintor poc conegut, però amb una obra prolífica, fou retratista, paisatgista, ninotaire i muralista. Per a la seva redacció ens hem desplaçat a les poblacions on teníem notícia de l'existència de la seva producció, l'hem fotografiat, documentat i interpretat.

En les seves pintures es visualitzen rostres tensos i mirades vives de persones de carrer, l'objectiu és proveir d'un corpus pictòric a petites esglésies rurals. Són quadres per ser digerits lentament, sense pressa, intentant esbrinar què s'amaga darrera de cada rostre, dirigint la mirada a nombrosos detalls. En les seves pintures trobem llegendes populars, vides de sants, paisatges bucòlics de muntanya, esglésies i ermites, creus de terme, fonts, àngels, gossos, sarrons, faixes, ovelles i barretines. Un univers simbòlic i màgic que rodejà la vida de l'artista.

Entre les figures habituals hi ha els àngels, de llargs cabells, vestits amb túniques clares. Molts d'aquests serafins foren dibuixats utilitzant models populars i familiars. S'ha hipotetitzat que alguns d'aquests àngels podrien evocar a la seva mare Elvira Lafau, la seva esposa Odette o alguna de les seves filles.

La vida i obra d'aquest artista està lligada als llocs i a les persones que va conèixer, de mirada clara, la pintura de Lafau és el testimoni del seu temps.

A més dels murals d'esglésies, es va centrar en paisatges: Alforja, Renau, Siurana, Esterri d'Àneu, Ortó, la Mussara, Vilaplana, Prades i llegendes (de Sant Jordi i de Siurana).

Santiago Tarragó Lafau

Nascut a Belltall el 20 d'agost de 1907¹, era fill de Jaume Tarragó Vilà (1881-1954) i Elvira Lafau Julian (1874-1956), se'l coneixia popularment com Santi (diminutiu de Santiago) o Capi (diminutiu de capità), tot i això signava amb el cognom matern, Lafau, en aquest treball utilitzarem aquest segon cognom per a referir-nos a l'artista.

Elvira Lafau exercia de mestra al poble i va casar-se amb Jaume Tarragó. En Lafau tenia tres germanes: Anna (casada amb Joaquim Navarro Ramos), Elena i Maria. El seu pare era pagès i propietari de la fonda de cal Salat.

La família va marxar de la Conca de Barberà abans de 1917, sens dubte la sociabilitat del pare i el caràcter itinerant de la feina de la mare, van marcar el caràcter de Lafau.

Sembla ser que la germana d'en Lafau fou mestra a Alforja, motiu pel qual Lafau dirigeix la revista *Puigcerver*, d'Alforja. Era manuscrita i en català, exemplars únics que circulaven de casa a casa, els autors eren joves que preparaven els escrits, poesies i dibuixos. Sobre aquest període Lafau escriu: «Nogensmenys els llibres castellanitzants acaparaven el mercat infantil-estu-

Casa on va nèixer Lafau a Belltall coneguda com cal Salat
(Fotografia Isidre Bonet).

diantil. La mainada, fora d'En Patufet i les novel·les de Folch i Torres, poca literatura disposava al seu abast. Però els puerils, en nostra incipient consciència, ja comptàvem amb posicions prou definides: les d'ajuntar nostra cridòria a la magnífica cantarella Pàtria, amb el fi d'aturar a l'invasor i posar en el lloc d'honor el nostre»². Lafau era amic de Josep M. Folch i Torres, d'aquí el coneixement de la seva obra.

Durant la Guerra Civil, com a persona pacífica, Lafau optà per la deserció i refusà pendre les armes, per la qual cosa es refugià en els boscos de Renau, darrera d'un marge de pedra seca. Un home del poble li portava el menjar. En cas de perill, deixava una pedra al costat del cistell, d'aquesta manera, des de la distància, Lafau podia veure si era aconsellable acostar-s'hi. Un dia arribaren a Renau els guàrdies d'assalt de Tarragona per fer una batuda al terme, llavors l'home que l'ajudava li deixà una pedra deu vegades més gran de la mida habitual, en veure-la, Lafau va entendre el perill que s'acostava. En aquest període Lafau féu amistat amb un mallorquí, que com ell, intentava salvar la vida.

Santiago Tarragó Lafau, es va casar amb Odette³ a la catedral de Tarragona l'any 1939⁴, Odette tenia 16 anys i en Lafau 32. Molt aviat vingueren els primers fills: en Jordi, la Montsant i les bessones Núria i Montserrat.

Centre d'Estudis de la Conca de Barberà

Després de la guerra, en no poder exercir de mestre es dedicà a les arts plàstiques, així va acceptar pintar murals de les esglésies de Belltall, Rocallaura, Rocafort de Queralt, Renau i Vallirana. A Renau va construir una balandra, una embarcació senzilla amb un pal i una vela. Encara avui es recorda aquell fet amb la dita «Renau, un poble sense mar, però amb una balandra»⁵. Segons explica Josep Veciana, a la seva casa de Renau hi podia entrar tothom, sempre i quan no es parlés sobre la guerra.

Segurament amb els diners que guanyà com a pintor, compraren els passatges per marxar a Amèrica, havien de fer-ho a bord del transatlàntic anomenat *Cabo de Hornos*, però es va espatllar i, mentre esperaven per arranjar-lo, van viure a Vallirana, on Lafau hi tenia les seves germanes.

Una vegada el vaixell fou reparat, s'embarcaren cap a Xile, on residiren entre els anys 1948-1965, visqueren a los Naranjos, Santiago de Xile, San Clemente, Concepción, la Cisterna, Curicó, Constitución i la Reina. A la República de Xile, lluny del pensament únic del franquisme, hi havia llibertat religiosa, però també misèria. Allà hi va néixer la seva darrera filla (Neus).

La família Tarragó-Lafau en el comiat al port de Barcelona abans de marxar a Xile. Hi veiem l'Elvira Lafau (mare), Maria Tarragó (germana), Jaume Tarragó (pare), en Lafau, l'Odette (esposa), la Sari (neboda), la Montsant (filla), en Xavier (nebot), la Núria (filla), en Jordi (fill) i la Montserrat (filla).

(Fotografia Núria Tarragó).

La família Tarragó durant el seu periple a Xile (Arxiu Dalmau-Vinyals).

Santiago Tarragó Lafau sentia una gran nostàlgia per tornar a Catalunya i, el 1965, decidí finalitzar el seu exili, la seva etapa americana deixà una profunda empremta en la família. En cap moment es trencaren els llaços amb els pares, l'abundant correspondència que es conserva d'aquest període així ho demostra.

Retornaren de Xile amb el vaixell *Cabo de Buena Esperanza*, el primer que van veure de la costa barcelonina fou el cementiri de Montjuïc, l'escena els provocà una profunda tristesa, després, a terra, visitaren el barri gòtic de la ciutat.

S'instal·laren a Reus, després passaren uns anys a Arbolí, en el Mas Nadal, on Lafau tenia el seu taller. Als estius anava a l'Hotel Donaire de Salou, on amb un barret de mexicà feia retrats als turistes que hi estiuejaven.

El 1981 va editar amb Cronooffset (Reus) la Nadala Brugent 1981, dedicada a tots els infants de les terres catalanes. Amb la col·laboració de Gallca, (Grup Amics de Llengua Catalana), els «Amics d'Arbolí», Ricard Cabré i la seva filla Neus. En aquesta publicació hi trobem un gran nombre de textos i il·lustracions inèdites del pintor, l'any següent surt a la llum *Alforja* enllà els anys 1916-1928.

Morí el 15 de març de 1982 als 74 anys d'edat, el seu desig era ser enterrat sota d'un pi.

Context artístic

Al segle XX sorgeixen a Europa les avantguardes artístiques que trenquen amb els estils del passat, l'art és concebut com l'expressió de les vivències interiors de l'artista, un individu solitari i socialment rebutjat que busca unes altres persones per conformar un moviment que expressi les seves inquietuds, apareix el cubisme, el fauisme, l'expressionisme, l'art abstracte, el dadaisme i el surrealisme, però el règim franquista frenà el desenvolupament de l'avantguarda artística i intel·lectual, la censura arribava a tot allò que no responia a certa oficialitat de formes i temes. El país vivia aïllat, tancat en ell, molts artistes amb inquietuds van abandonar-lo, les principals destinacions foren França i Amèrica del Sud.

Entre el 1942 i el 1948 Catalunya patí la repressió i una forta persecució de qualsevol signe de catalanitat⁶.

El programa pictòric de l'església de Belltall ⁷

El 25 de maig de 1942, Lafau va signar amb la Junta de Reconstrucció de la parròquia de Belltall un contracte adquirint el compromís que en el termini de divuit mesos, faria el projecte i consecució de tots els altars i capelles. El preu estipulat (inclosos els materials) fou de set mil pessetes. En aquest temple hi va pintar un total de dotze murals, inclòs el de l'altar major, Sant Roc, Sant Joan, la Mare de Déu del Roser, Sagrat Cor, la Mare de Déu de Montserrat, l'altar de Sant Pere, la Immaculada, la Sagrada Família, Sant Isidre i el de la Trinitat, a més trobem dues teles que fan referència al Lliurament de les claus a Sant Pere i la consagració del pa per Jesús.

Detall del mural dedicat a la Mare de Déu de Montserrat a Belltall (Foto de l'autor).

1. El mural dedicat a Sant Roc, mig amagat darrera d'un confessionari, està pintat sobre tela i enganxat a la paret, a la dreta es veu sant Roc de Montpeller, vestit amb barret, la carabassa i el bordó, acompanyat del seu gos. A l'esquerra hi ha quatre figures: un home vell agenollat i aguantant-se amb un bastó, junt a una mare amb dos infants. A la part superior del mural una creu envoltada de núvols, a un costat i a l'altre, s'aixequen dues muntanyes amb dos castells a la cúspide. A la plana i darrera dels personatges hi veiem una ciutat amb una torre, una església i una muralla, suposem que fa referència a l'episodi en què Roc torna d'Itàlia cap a França i pel camí cura als leprosos.

2. El segon mural fa referència a sant Joan Baptista, al centre de la composició hi ha sant Joan amb l'aura de santedat al voltant del cap, sostenint la creu en una mà, al fons una escena de marina. El protagonista està rodejat de sis personatges: tres masculins i tres femenins, un és un soldat romà, entre aquest darrer grup hi ha un gos de color blanc. Al fons s'hi observa un temple romà amb un ase amb les sàries.

3. El tercer mural és de la Mare de Déu del Roser, aquí dibuixa un jardí amb un punt de fuga central que coincideix amb la imatge de la Mare de Déu, recorda l'estil pompeïà, on es combinen elements arquitectònics amb altres de vegetals per donar profunditat a l'escena. La Mare de Déu és flanquejada per dos pilars que sostenen gerres de grans dimensions plenes de flors. Està rodejada per un arc de mig punt teixit de roses, darrera es veu una piscina rectangular i elements arquitectònics.

4. El quart mural és el del Sagrat Cor, a la part superior hi veiem la Crucifixió, el Crist davant la lluna plena, mentre un soldat li clava la llança al costat i la Mare de Déu el mira. De la crucifixió afluïren set rierols que van a parar a un riu principal, podrien simbolitzar les set tribus d'Israel, als costats quatre coloms blancs volant. A la dreta del crucificat, tres figures, al fons una creu de pedra i una església. A l'esquerra hi ha tres personatges més amb un arbre i una església al darrera. Entre els dos grups de personatges un cinquè colom. Una de les figures femenines porta una gerra que sembla vol omplir amb l'aigua del riu. L'altra imatge femenina obre els braços cerimonialment. El tercer personatge està agenollat i alça les mans. Al centre de la composició hi ha l'escultura del Sagrat Cor flanquejada per un arc apuntat i unes columnes salomòniques pintades. A la dreta veiem una escena del Sant Sopar amb Maria Magdalena als peus de Jesús i un flascó. La faldilla és de dos colors. Un apòstol amb una còfia egípcia mira l'escena des de la taula. La darrera escena representa la lluita d'un pastor acompanyat de les seves ovelles contra un llop.

5. El cinquè mural és el de la Mare de Déu de Montserrat, al centre hi trobem una escultura de la Mare de Déu, flanquejada a un costat i a l'altre per escolans que canten i toquen instruments musicals; a la seva dreta hi veiem un escolà que canta amb una partitura a la mà, un altre que toca una flauta travessera, un que toca una flauta i un altre que porta un ram de flors, un cinquè escolà apareix darrera dels altres sense instrument. A l'esquerra

de la Mare de Déu hi figuren quatre escolans, un d'ells canta amb una partitura a la mà i la resta toquen instruments: un violí, uns platerets i un llaüt, per sobre d'aquests, dos àngels que sostenen la llegenda: «*Nigra sum sed formosa*». Al fons s'alça majestuosament la serra de Montserrat amb el monestir, tota l'escena s'emmarca en un entorn forestal.

6. A la part superior d'una de les portes de l'altar s'hi representa el lliurament de les claus a sant Pere, al fons hi ha un bosc i un ramat de sis ovelles, respon a la referència evangèlica: «Et donaré les claus del Regne del cel; tot allò que lliguis a la terra quedarà lligat al cel, i tot allò que deslliguis a la terra quedarà deslligat al cel».

7. L'altar principal està dedicat a sant Pere (sisè mural), a la part superior hi dibuixa la coronació del Santíssim, entronat per dos àngels, a l'esquerra sant Josep i a la dreta la Mare de Déu, als peus hi descansen asseguts dos serafins, la imatge està emmarcada per un cercle, per sota hi veiem tres personatges eclesiàstics: el central sembla representar un Papa (túnica vermella), els laterals un arquebisbe (mitra i bàcul) i un capellà (creu processional), el conjunt està flanquejat per dos àngels. A la part inferior hi trobem dos grups formats per quatre i tres personatges: a l'angle de la dreta hi ha sant Roc amb el gos i dues persones més, a l'angle de l'esquerra un altre sant i tres dones. Al centre del mural i per darrera de l'estàtua de sant Pere hi trobem un gran edifici que representa l'església, de la qual sant Pere té les claus.

Detall del mural dedicat a la Immaculada en el moment de l'Anunciació de Maria. Belltall (Foto de l'autor).

8. Sobre l'altra porta hi ha una tela amb Crist amb dos apòstols asseguts en una taula, un amb barba i un sense, es tracta de la consagració del pa per part de Jesús, a la taula hi ha una serra, un calze, un plat i un ganivet, l'escena se situa dins una balconada, al fons un poble, un apòstol assenyala a terra, just on hi ha la signatura de Lafau, podria representar un autorretrat.

9. El setè mural invoca la Immaculada. La composició d'aquest mural és similar a la del Sagrat Cor, amb una representació unitària a la part superior, l'escultura central i dues representacions laterals. Al centre hi trobem la Immaculada amb un mantell blau davant d'una lluna plena amb un nimbe fet d'estrelles. A la seva dreta hi veiem a un Adam que està a punt de menjar la poma que li ofereix la serp i un dimoni estirat a terra, a la seva esquerra tres dones vestides amb túniques blanques en un camp ple de flors. En el sostre s'observa una llum de la qual surt una mà representant el Totpoderós, a la part inferior a la dreta hi ha l'anunciació de Maria, on l'arcàngel li dona la nova que serà mare. A la part inferior de l'esquerra Jesús infant amb la creu al darrera, la imatge de la Immaculada és flanquejada per un arc apuntat i unes columnes salomòniques.

10. El vuitè mural és dedicat a la Sagrada Família, s'hi veu un Jesús jove, aprenent de fuster al taller del pare, el qual talla un tauló amb una serra sobre un banc de fuster, la Mare de Déu està asseguda al davant filant, al fons de l'escena hi ha un paisatge de palmeres.

11. El novè mural fa referència a la llegenda de sant Isidre, quan no podia acabar la feina, dos àngels van ajudar-lo a llaurar amb els bous, malauradament està mig amagat darrera un confessionari. En l'escena hi veiem a sant Isidre amb el nimbe davant d'una masia amb els dos àngels que l'ajuden a llaurar amb l'arada. En primer terme hi figura l'amo que encomanà la feina al sant.

12. El desè mural està dedicat a la Santíssima Trinitat. És un dels murals que es troba en pitjor estat de conservació. Es tracta d'una composició triangular on es representa al Pare a la cúspide, l'Esperit Sant en forma de colom al centre i el Fill crucificat a la part inferior. L'escena està flanquejada per dos àngels, un dels quals alça un calze mirant al Creador. A la part inferior hi veiem una muralla (Jerusalem).

Per concloure podem dir que el conjunt de murals de l'església de Belltall representen la millor de les seves obres, tant per la qualitat com per la quantitat de pintures exposades, de Lafau. Alguns d'aquests murals els va fer a Renau, on estava casat, i després els va pujar al seu poble natal.

Les pintures de l'església de Rocallaura sobre el cicle de la Mare de Déu del Tallat.

Es tracta d'un conjunt de quatre pintures que es troben al cambril de l'església de Rocallaura, al costat de la imatge de la Mare de Déu del Tallat. Hi trobem dos quadres i dos murals.

1. El primer dels quadres és una escena pastoril on apareix un pastor amb una llarga barretina amb bastó, sarró i capa. Va acompanyat d'un petit gos de color negre. A l'escena hi ha un ramat de xais i en un entorn boscos sembla trobar-se l'entrada d'una cova. Allà trobaria la imatge de la Mare de Déu del Tallat.

2. El segon quadre fa referència a un miracle. L'obra està dividida en tres triangles. En ells hi veiem tres escenes que són llegides de baix a dalt i de dreta a esquerra. En la primera hi ha un personatge que és presoner d'uns pirates. Al fons hi veiem la mar amb un vaixell i una lluna vermella. En la segona escena un reu amb grillets a la presó que demana ajuda a la Mare de Déu del Tallat, el presoner es desperta al costat d'una creu de terme i sense cadenes, de camí al Santuari.

Detall del mural dedicat a la Mare de Déu del Tallat a Rocallaura
(Foto de l'autor).

3. Els altres dos murals també fan referència a la Mare de Déu del Tallat. En el primer, al centre, hi ha la Mare de Déu del Tallat amb una pinya a la mà. A la part superior hi trobem el castell i als laterals un ermità i un capellà. A la part inferior un pagès i una pagesa resant per la collita, flanquejats per un grup de fidels dels pobles que van cap al Santuari.

4. En el segon mural hi ha la Mare de Déu amb dos àngels que la sostenen. A la part inferior feligresos de la comarca alcen els braços vers ella.

La tela de Rocafort de Queralt

Segons els seus parents, Lafau també va pintar per a Rocafort de Queralt⁸ unes pintures, però sembla que foren fetes a Renau, i després traslladades a Rocafort de Queralt.

Les trobem a un costat de la porta d'entrada. Es tracta d'un gran mural de dos metres d'altura aproximadament, sobre el baptisme de Jesús per part de sant Joan Baptista, apareix Jesús amb una curta túnica morada amb els braços estesos, dins del riu Jordà. Segons l'Evangelí de sant Joan: «Jo no el coneixia» referint-se a Jesús. Joan va batejar a Jesús i l'Esperit Sant baixà del cel en forma de colom. Joan va vestit amb pells de camell i porta una creu i una petxina amb la qual bateja a Jesús, l'escena s'emmarca en un bosc, sorprèn que Jesús i sant Joan tinguin el rostre fosc.

El baptisme de Jesús per Joan Baptista, a Rocafort de Queralt (Foto de l'autor).

Si comparem aquest sant Joan Baptista amb el sant Joan de Belltall, veiem que aquesta representació és més realista, presentant els atributs que són propis del sant. No va pintar-hi cap àngel,

Les pintures d'àngels de l'ermita del Lloret de Renau

En aquesta amagada ermita del Tarragonès hi ha part de l'obra de Lafau. Com sabem, la seva dona Odette era de Renau. D'aquí la seva vinculació amb aquesta població. Les pintures de l'altar major comparteixen protagonisme amb les pintures realitzades per Josep M. Jujol, deixeble de Gaudí.

Es tracta de la decoració pictòrica de l'altar major. Va pintar quatre àngels (dos amb cabells negres i dos amb cabells daurats). Els àngels amb cabells negres sostenen torxes enceses mentre que els àngels de cabells daurats sostenen una casa sobre un núvol, que segurament simbolitza l'ermita. Es tracta de la representació del trasllat de la casa de Natzaret a Lloret.

Antigament les pintures estaven mig tapades per l'altar de fusta compost pel tabernacle i tres cossos. Actualment, el tabernacle ha estat eliminat i les pintures es poden visualitzar millor.

Les pintures desaparegudes de l'església de Sant Mateu de Vallirana

Ens hem acostat a l'església de Sant Mateu de Vallirana on teníem notícia de l'existència de pintures de Lafau, no ens sembla un fet inversemblant ja que Lafau tenia família a Vallirana (Baix Llobregat).

En tota l'església no hem trobat cap pintura. És una església bastant austera, l'única decoració pictòrica correspon als esgrafiats que decoren la façana.

Hem parlat amb el rector de la parròquia, mossèn Roca, i no coneix l'autoria dels esgrafiats però sí la data, la dècada dels setanta del segle passat. Per tant, descartem que els esgrafiats siguin obra del nostre artista. El rector ens comenta que es poc probable que les pintures de Lafau estiguin al Museu, no hem trobat ningú que recordi res d'aquesta obra.

Familiars seus recorden que abans de marxar a Xile, Lafau va viure un temps a Vallirana. El 1948 va rebre l'encàrrec del rector de pintar un mural a l'església. Sembla que amb la restauració de l'interior del temple i potser a causa del seu deteriorament, van desaparèixer, ignorem si les pintures es conserven sota la capa actual o foren eliminades.

Segons Francesc Ollé, de Vallirana, en el llibre *La Vallirana del segle XX. Imatges i memòria*, s'esmenta que l'any 1992 es va reformar l'altar major; s'havien tret les troncs i es van substituir les pintures pel retaule de ceràmica

actual, en el volum hi ha una fotografia antiga de les pintures de l'altar major i que corresponen amb les de Lafau.

Pintures de l'altar de sant Mateu, de Vallirana
(Font: *La Vallirana del segle XIX. Imatges i memòria*, 2007).

Veiem al centre una fornícula amb l'interior pintat amb la imatge de sant Mateu, l'interior està compartimentat en tres espais, a la dreta de la imatge hi ha una escena on Jesús parla als apòstols, correspon a l'episodi quan Jesús cridà a sant Mateu mentre treballa i li diu: «Segueix-me», després va celebrar un gran banquet a casa seva en honor de Jesús, a sota, llegim la inscripció en llatí «*Sequere me*», a l'esquerra hi ha l'escena d'un àngel i sant Mateu amb una ploma que està escrivint l'Evangeli. A la part inferior s'anota «*Verbum Dei*». Déu».

A la part superior en un cercle el misteri de la Santíssima Trinitat, apareix la Mare de Déu com a reina de tots els sants, a l'esquerra el creador, el fill a la dreta i l'Esperit Sant a la part superior, a fora del cercle dos àngels per banda, a dalt la frase: «*Regina Sanctorum Omnium*».

Segons familiars del pintor, en aquest mural va posar com a model de la Mare de Déu la seva filla Montsant Tarragó.

Cloenda

Lafau no fou un pintor reconegut, el podríem definir com una persona pròxima, autodidacta, de poble i amb una gran capacitat per dibuixar i pintar, és un artista conqrenc, de Belltall.

La seva obra es divideix en dues etapes, la primera coincideix amb la postguerra i la segona correspon a la seva estada a Xile, que desconeixem, creiem que seria interessant confeccionar un catàleg de la seva obra completa.

Portades de la «Nadala 1981» i «Alforja enllà dels anys 1916-1928»
(Fotografies de l'autor).

Apèndix documental

1. Carta de Maria Tarragó Lafau a Odette Dalmau. Vallirana, 9 de maig de 1938.

«Juan Poch Gimferrer
Secretario de Ayuntamiento
Vallirana, a 9 de maig de 1938

Senyoreta Odette Dalmau.

Simpàtica Odette: He quedat molt contenta de la teva lletra i sobretot ens hem tret un pes de sobre, car estavem molt impacient per no saber res d'en Santiago.

Segurament que hauria vingut qualsevol dia a saver el que, i si no ho ha fet ha sigut perquè no he tingut els mitjans per fer-ho car ara el viatjar es una bogeria.

De segur que si ens surt una ocasió per poder venir per aquí aprop, qualsevol dia vindrem uns o altres de casa a veure-us.

Em preguntes si per aquí tenim gaire menjar.

No, aquí no donen a les tendes res. Si mengem, es ben bé perquè ens costa un gran sacrifici trobar-lo, i en tenim tan poc que passem mig de miracle.

Suposo que a vosaltres no us falta quan menys el pa, que és lo més important.

Bé! Odette. He quedat agraidíssima de les notícies que m'has donat.

Ja saps que m'interessa molt les vostres coses i estaré molt contenta que de tant en tan m'escriguis, i me n'expliquia força.

Ja saps també que algun dia vols venir tu o els teus, pots fer-ho amb tota llibertat.

T'agrairé moltíssim Odette que vetllis molt per qui totes dues estimem, fins ara, jo no tenia tantes obligacions i podia de tant en tan fer algun viatge i cuidar-lo, encara que només fos uns dies. Però ara, entre que el meu marit també és al forn, i tinc molta feina, ja és més difícil. Em consola però el saber que tu vetllaràs per ell.

Desitjaria que m'escrivissis molt i m'expliquessis les vostres coses, suposo que us estimeu oi...?.

Si algun dia et convé quelcom, ja saps que pots escriure ací, si et convingués alguna cosa, ràpidament pots telefonar a l'Ajuntament de Vallirana, demanant pel meu nom.

Adéu, disposa de la teva amiga.

Maria Tarragó Lafau».

2. *Carta de Maria Tarragó Lafau a Odette. Vallirana, 21 de juny de 1938*

«Juan Poch Gimferrer
Vallirana, 21 de juny de 1938.

Senyoreta Odette Dalmau

Estimada amigueta: Vaig a contestar punt per punt la teva lletra, ja que no t'he escrit abans, com feia dies volia fer-ho.

El papa i la mama están bé, encara que molt més prims que abans, car el menjar és escassíssim, i molt enfeinats, car la mama amb l'escola i el papa ajudant-la, o amb l'hort que hem fet del pati de l'escola, en tenen més que de sobres (de feina, per ells dos)

De queviures, com ja et dic, justíssims. Ens anem fent a tot. Aviat sabrem passar sense menjar gens. Ara que temo ens passi lo del burro del conte, que quan ja hi estava acostumat es va morir. De totes maneres, tenim l'hort que Déu n'hi dó lo que ens ajuda.

L'anita vé cada dia a Vallirana, perque a Barcelona per un que tingui els nervis un xic malalts, és un horror amb això dels bombardeixos, i t'atverteixo que aviat els hi tindrà tothom de malalts.

L'Elena, avui quan he rebut la teva lletra (21 dimarts) havia ja marxat a Castelloló, vora a Igualada on té una plaça, que ja feia dies havia anat a prendre possessió.

El Joan el tinc a Barcelona, treballant a una oficina, i naturalment movilitzat per la guerra.

Jo, com sempre, treballant també a l'escola, i sense cap perspectiva de poder fer vacances, car aquest any diu que hem de treballar «més que mai».

Com ja pots veure per lo que t'explico, tots estem ocupats. La única que hauria pogut sol·licitar la plaça de Renau era l'Elena, car, precisament, li convenia trobar plaça ja que com a evacuada de Lleida, cobrava pero amb la condició que busqui poble, però qui no us ho feia dir criatures més aviat això?

Pensa que ni ella ni nosaltres no hi hauriem tingut cap inconvenient, però ja és tart. Ara l'únic que hi ha, és que tan aviat com pugui, vindrà el papa i parlareu, o mirareu de trobar una solució o altra.

Ja ho crec que t'agradaria venir. A mi també per canviar impressions, però que hi farem?, un dia o altre s'acabarà aquesta terrible guerra si Déu vol.

Com ja veus, si no venim per la plaça, no és pas que trobem que lo que ens has dit siguin tonteries, al contari hauria estat encertadíssim, a més que es resolvia el problema del menjar del que vingués,... però és impossible. Té de buscar-se una altra solució.

A mi de moment se m'acut la següent solució:

No podia venir a ocupar el pis la Senyora Bertran, o alguna altra família, que a la millor ella mateixa et buscaria...? N'hi ha molta de gent qua ara busca marxar de les ciutats. Donant-los-hi la casa; Tu si convé podries guardar totes les coses de valor dins una habitació o lloc segur, o si no, si es pogués enviar ací, quan vingui el papa.

No creus que això estaria bé?

En fi, procurem que el papa vingui ben viat, i ja mirareu si us podeu posar d'acort, o amb aquesta o amb altres solucions. I tu Odette, no podrieu anar-hi a viure amb els teus pares? o potser tindries algun parent que hi voldria anar.

Després tot és qüestió de que quan vé el mestre, com que no hi ha res per menjar, ni pis se'n té d'entornar, ací a Vallirana ha passat aixís.

Ja ho crec Odette que t'agraïm moltíssim els cuidados que tens en tot. És digne de recordar tota una vida el sacrifici que estás fent, sens dubte que al final de la guera, Déu et premiarà i podras ésser tan felis com et mereixes.

Com que segurament tu escrius més sovint al Santiago, digues-lo que el recordem molt, que l'enyorem encara més, i que es guardi de les bales, que encara que de moment estigui més segur, sempre n'hi ha de perdudes.

T'ho dic a tu, perquè jo tardaré uns dies a escriure-li que tinc molta feina. Suposo que continua encara al front de Madrid oi? Si es que ha canviat l'adreça ja m'ho comunicarás, car ell a nosaltres no ens escriu gaire. En veu que et deu escriure més a tu, encara que a l'última lletra em deia que era a aquest front i res més, paciència, i paciència. Nosaltres ací, vivim amb tota la resignació que podem, la mare del meu marit, i la meva cunyada que també té el marit al front, i per cert en lloc molt perillós. Veus?, tres viudes de guerra, però és a totes les cases. Es veuen uns quadres més tristos que fa trencar el cor, últimament han mort molts joves a Vallirana al front, quanta joventut segada per la guerra, Adéu, abraçades dels meus pares i germanes, per tots vosaltres i de la teva amiga Maria».

3. *Targeta postal enviada per Jaume Tarragó a Joan Dalmau de Renau. Vallirana, 16 d'agost de 1946*

«Señor Juan Dalmau y familia.

Hace unos días que recibimos vuestra carta con mucha alegría porque tanto tiempo sin saber nada pensaba que estabais enfadados, y ahora veo que no es así. No hemos contestado más pronto porque estaba atrafegado en las patatas y judías de los huertos, pues tengo mil cañas plantadas y todo tiene que pasar por mis manos, ya nos perdonaran la tardanza. Ahora esperamos un día que llueva o bien otro día cualquiera de este mes o bien de septiembre, para ir a pasar dos días allá a Reus, entre los hijos que ya lo saben y nos esperan yo creo que por alla medio septiembre. Les avisaremos a ellos y vendrá a fe ha esperarnos. 1 kilo de azúcar vale 2 duros, de tocino 16 duros, 1 lata

de aceite 10 duros, arroz 6 duros. Todo está muy mal. Recuerdos afectísimos de su padre al hijo de su parientes, Vallirana 16-8-46.

J. Tarragó Lafau».

4. Carta de Jaume Tarragó als seus parents de Renau. Vallirana, 15 de maig de 1947

«Señores Juan y Teresa.

Renau

Amables parientes: Les deseamos salud completa para toda la familia, la nuestra es buena gracias a Dios.

Como verán aquí nos hemos apresurado en contestar pronto los datos que si amigo el señor maestro pide y de esta forma creo quedará complacido.

Tendriamos el gusto en saber noticias de un padre, su hijo tambien, pero veo que nada decis.

De Reus poca cosa sabemos, nunca escriben y si lo hacen alguna vez, pocas cosas explican. Suponemos que deben estar bien. Nuestro gusto hubiera sido de que viniese su hija Odete y tambien usted, en Vallirana a pasar unos días.

Recuerdos para todos, soy de ustedes.

Jaime Tarragó.

Nuestra dirección es calle de Barcelona núm.12-1º, Vallirana. Barcelona.

Besos de su nieto Jorge para ustedes.

Vallirana, 15 de mayo de 1947».

5. Targeta postal d'Odette als seus pares de Renau. Montserrat, 29 de maig de 1948

«Montserrat, 29 de maig 1948.

Vos escric desde aquestes muntanyes tant nostres de Montserrat.

Que nostre estimada i formosa «Moreneta» vós beneixi a tot, dins dos o tres dies sortirem amb el vapor de Barcelona, no sabem data exacte, vostre filla que vós estima, Odette».

6. *Carta d'Odette als seus pares de Renau. San Clemente (Xile), 13 de febrer de 1957*

«Estimats pares i germà: Vós envio el certificat que demanava en Joan en sa carta, espero estarà conforme. No us l'havia mandat més aviat degut a que en Jordi i'l seu pare estaven a Concepción la segona ciutat més important de Xile a 500 km. D'aquí, varen anar amb un camió carregat amb 8.000 kg. De patates, i a Déu gràcies tots els va anar bé tant amb el preu com la venta. Dons resulta que nosaltres estàvem soles a casa, i jo no podia marxar dons estem en l'època de més moviment, tot el dia ve gent a comprar tomates, patates, fruita, etc, fins que la Montsant l'altre dia ja que tardaven tant es va decidir va agafar la bicicleta i se'n va anar a veure l'alcalde que es molt amic del Santi i tot seguit li va fer. Demà al matí anem a Jalca a tirar-ho i aprofitarem per portar 35 anecs al mercat. Estic plena de feina, ara per més pega tinc tres «chanchos» per engordar, el que guardem per nosaltres ja pesa 90 kg. Ens está fent una calor tremenda, sort que tenim un canal al costat de casa i de tant en tant ens capbuquem en ell per refrescar-nos. M'imagino a vosaltres a la vora del foc quin contrast? Envieu-ma llavor de clavells i la «receta» dels turrons. Els nens diu que'ls envis més TBO i segells, guardan's els de Xile també. Avui he rebut també carta de la mare, espero que el certificat arribi en el seu degut temps. Perdona la mala lletra, us escric ara que tots dorment i jo aprofito per coure pa a la cuina. Records i abraçades per tots a 13 de febrer de 1957,

Odette».

7. *Carta d'Odette als seus pares de Renau. La Reina (Xile) 25 de maig de 1963*

«Sr; Joan Dalmau i família.

Estimats pares i demés; He anat esperant i esperant, i cap carta vostra nos arriba, novament per quarta o quinta vegada torno a escriure-us a veura quin resultat dona. En què esteu malalts? O bé en Joan s'ha casat o festeja i no es recorda de la família? En fi vosaltres sabreu, si no rebo contesta escriure a Nuleles, però abans he volgut provar de nou.

Nosaltres estem tots bé gracies a Déu. Treballant molt, dons avui dia per viure s'ha de trescar força. El Santi i jo una mica més vells, però molt animats, els nens que ja no ho son car ja són tots uns fadrins no els coneixerieu. La Monstant treballa al Centre Català, es cuida de la oficina de la secretaria i el Santiago de la oficina administració, hi ha molta feina, dons es comuniquen amb totes les nacions del món. A la nit la Montsant va a Belles Arts aprendre dibuix i pintura, está fent el segon curs i treu bones notes fins ara.

El Jordi és molt bon mecànic i condueix el seu camió, també enten molt electricitat, i a les nits i *ratos* lliures arregla ràdios i artefactes elèctrics. La Montserrat, Núria i jo atenem la casa i una petita verduleria ahont venen fruita i els productes de la parcel·la. A les nits també van a una acadèmia de modes ahint ja fan el segon any i aquest any a fi de curs ja sortiran amb el diploma, mentrestant ja fan la roba de la casa, lo qual nosaltres que som tantas dones ens alivia molt. La Neus va a l'escola i juga, també es treu molt bones notes, un altre dia la faré escriure.

Fa poc ens comunicaren la mort del Senyor Coll de Reus i noves de Mn. Ferrer Florit, ens diuen que està invàlid, en fi aixis és la vida i tenim que pendre-ho amb filosofia.

Per ací estem en ple hivern, ja ens ha plogut i gelat i la cordillera dels Andes llueix tota nevada.

Bé, no us explico res més, espero ho fareu vosaltres ara.

Abraçades i petons de tots, per tots.

Vostre filla,

Odette

Perdoneu el paper i demés faltes, dons estic aprenent a escriure màquina».

8. *Carta d'Odette als seus pares de Renau. La Reina (Xile), 17 de desembre de 1964*

«Estimats pares: Fa temps que no sabem noves vostres. Encare estem esperant les fotos del casament d'en Joan. De Pineda he rebut fotos del casament de la Sari, la filla de la Maria. La setmana passada rebèrem la notícia del traspàs de Mn. Ferrer Florit, feia molt temps que estava impossibilitat, al cel sigui. Nosaltres anem fent. Aquesta temporada ens toca molt de treball, la Montsant fa de modista i nosaltres l'ajudem. Demà té examen de dibuix i pintura a Belles Arts, ahont hi va a les nits aprendren. La Neus ja té vacances, s'ha tret el primer lloc entre 35 alumnes. En Jordi festeja, però no sé si va en *serio*. Estem en ple estiu, en plena collita de patates, fa una calor que no es pot aguantar. Si no hi ha cap contratemp, el mes de gener anirem tots a la platja a refrescar-nos. Espero noves vostres i fotos. Dieu al Joan i la seva esposa ens escriguin i ens contin forces coses. No us escric més doncs aquests dies hem de felicitar a tots els parents i amics. Que passeu un bon Nadal i fi d'any, que l'Infant de Betlem us beneixi a tots, abraços i petons de vostres fills i nets, Odette».

9. *Postal d'Odette als seus pares de Renau. La Reina (Xile), 21 de juny de 1965*

«Estimats pares: Torna Sant Joan, i pot dir-sa fa anys, no sé de vosaltres, de totes maneres no vull que us manqui nostra felicitació en tant senyalat dia, aixís que des de aquest llunyà i hermós Xile, us enviem nostres més sinceres felicitacions, que Déu us beneixi i per molts anys pugueu celebrar-lo. Nosaltres tots bé. Estem entrant a l'hivern, però fa uns dies magnífics, què fa en Joan i la seva esposa? Dieu que ens escriguin, que per molta feina i preocupacions que es tinguin, sempre hi ha un moment lliure si es té bona voluntat, bé, adéu-siau, petons i abraçades de tots per tots. Odette».

10. *Carta d'Odette als seus pares de Renau. La Reina (Xile), 23 de novembre de 1965*

«Estimats pares: Estava esperant les festes de Nadal per escriure-us, però degut a una visita que vaig tenir dissapte passat, ho faig ara, va venir a veuren's, junt amb el seu marit i una néta, la senyora Salomé, o sigui la que la mare va anar a veure a Vilabella. Vaig estar molt contenta, berenàrem, i vàrem conversar com a tres hores, m'explicà que tots esteu molt bé, que tant la mare com la tia, estaven molt ben conservades i no cal dir que de tot el panorama de Catalunya. Ens trobà amb la casa tota a l'aire, doncs nosaltres hem venut la casa i parcela, i també els mobles, només hem deixat lo més just, i estem arreglant papers i viatges per retornar a la pàtria, que si no hi ha novetat, serà per allà al febrer, mentrestant viurem aquí mateix, dons tenim la collita per recollir. Fa dies que també estem esperant la visita del vicari de Pineda, doncs la Maria de Pineda l'envià, en fi reseu que tot ens vagi bé i endavant.

Nosaltres hem entrat ja a l'estiu i plens de feina. Fa calor, però ahir va ploviscar i ha refrescat una mica.

Sentim molt deixar Xile, doncs tenim bones amistats, el país molt hermós i fèrtil, i el pensament de la gent més ampli, llibertat de religions, de pensaments, etc. però la situació econòmica està molt mal, ningú compra, hem tingut que vendra tot a meitat de preu i encara gràcies.

Què feu vosaltres?, el Joan i la seva esposa i'l nen que no sabem ni com es diu?, fa molt de fred?, escriviu, no tingueu «flojera».

Records a la Leònides, un dia d'aquests tinc que tornar la visita a la senyora. Salomé, vol que vagi a conèixer als seus pares, viuen aprop,

agafant el taxibús, que passa continuament per davant de casa, no tarda ni 10 minuts.

Adéu-siau o *chao* com diem a Xile.

Petons i abraçades a tots per tots, Odette».

Observació: tots els documents provenen de l'Arxiu Dalmau-Vinyals.

Notes

- 1.- Agraïm a Isidre Bonet de Belltall la informació aportada sobre els antecedents familiars i l'obra del pintor a aquesta població, així com algunes fotografies. Existeix una biografia prèvia del pintor a l'obra de Josep Miró Torres i Josep Maria Sans Menasanch «Belltall». (1991) p. 212-213. 1991
- 2.- Fragment extret de l'obra de Lafau Alforja. Enllà dels anys 1916-1928.
- 3.- Els pares d'Odette es van conèixer a Perpinyà, on havien emigrat, d'aquí el nom francès de la seva filla. Joan havia marxat a França seguint els passos del seu germà gran, Pere, segons Paco Masgoret de ca Contijoch, també va fugir a causa d'un desgany amorós amb la pubilla de ca Solé de Peralta. Teresa era filla d'un marxant de garrofes d'Alcover, al qual el negoci li va fer fallida i també va haver d'emigrar. Però Joan i Teresa i la seva filla Odette van tornar a la casa dels pares a Renau per fer-se càrrec del patrimoni familiar consistent en la casa coneguda com ca la Llúcia i algunes peces de terra, a Renau hi naixeria el germà d'Odette, Joan.
- 4.- Existeix una nota en la que el capità li envià a la Marinereta el següent missatge: «Marinereta, la cadena ja està forjada, és fortíssima, estem lligats en ella, qui la podrà trencar?, capità. compre'm brillantina si vas a Valls». En una altra nota li pregunta: «Marinereta: Et vindria bé de copiar el conte la fugida de Bel i la donzella de l'Estel? L'anviariem a Isabelona, que et sembla?, no corra pressa». En una altre full de paper veiem que la Marinereta està enamorada «Sóc tant joveneta, sols tinc 16 anys...i el meu cor ja està invadit per la dolça melodia de l'amor. amor, amor, és una cosa tant bella, tant pura, que dona a totes les persones que el posseixen a dins seu, un semblant d'alegria, de juvenesa però a voltes l'amor també fa sofrir, però són uns sofriments tant dolços, que ai!, ditxós qui els pot sofrir». Trobem també un fragment de fotografia on apareix Teresa, Odette i Joan. A la part posterior hi consta: «El Santiago és un bohemí i un tonto rematat, jo no vull casar-me amb un home aixís». Són, segurament, fragments de la correspondència del festeig entre Odette i Lafau.
- 5.- Veure la notícia «La balandra de Renau; un poble sense mar, però amb un vaixell», recollida al *Diari de Tarragona*, (29 d'agost de 2014), p. 17.
- 6.- Diversos autors, «La Catalunya de Postguerra», *Història de la Catalunya Contemporània*. Editorial Pòrtic. Biblioteca Universitària, Barcelona, 1999, p. 337-354: «La dictadura franquista i les actituds catalanes», *op. cit.* p. 358-368.
- 7.- A Belltall hem parlat amb els propietaris de la fonda de cal Feliuet. Els joves pràcticament no en sabien res, però els grans havien sentit a parlar de Lafau. Es referien a ell com el pintor. Sembla ser que la cunyada de la propietària de cal Feliuet, va posar per una pintura. La majoria han marxat a viure a Tarragona. També vam parlar amb l'Arcadi de ca la Rosa. Ens va comentar que quan ell era un infant en Lafau va realitzar les pintures segons ell, la faldilla de Maria Magdalena del mural del Sagrat Cor era de dos colors; el motiu era perquè Lafau li va pintar una faldilla vermella que li arribava fins als genolls i el capellà ho va considerar poc decorós, amb groc, Lafau va haver d'allargar-

la fins els turmells. En l'altar de l'Immaculada, sembla que per la cara del dimoni, Lafau es va inspirar en un home del poble, també per fer el Jesús infant que apareix en el mateix altar, va agafar de model una nena de la mateixa localitat, feia uns anys, un parell de dones (potser les filles) van anar a veure les pintures del pintor de Belltall. L'Isidre Bonet de Belltall diu que Jaume Auví Berenguer, de 95 anys, recorda que la model jove agenollada i amb el braç esquerre estès a l'altar major de Belltall, correspon a Odette

- 8.- La darrera visita la vam fer a l'església de Rocafort de Queralt; ens la va mostrar Eugeni Sendra, el qual ens va informar que, segons el seu avi, el quadre havia originat certa polèmica en aquell temps, a causa de la túnica curta de Jesús, que mostrava els atributs masculins, a més havia estat restaurat recentment a través del Museu de Sants d'Olot.

Rebuda: octubre 2014

Revisió: Josep M. Grau i Pujol

Valoració: Dr. Joan Yeguas (MNAC)

Acceptació: desembre 2014

*Dedicat: a Odette, Jordi, Montsant, Montserrat,
Núria i Neus.*